

KD - Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø

Innspill til stortingsmelding om arbeidslivsrelevans

Statsråd Iselin Nybø inviterer til å komme med innspill til stortingsmelding om arbeidslivsrelevans i høyere utdanning. Nasjonalt fagskoleråd mener at universitetene og høyskolene kan dra nytte av fagskolenes erfaringer med å jobbe med yrkesretting og arbeidslivsrelevans, og ønsker derfor å gi noen innspill til meldingsarbeidet. Vi mener videre at en stortingsmelding som har som ambisjon å styrke kvaliteten og arbeidsrelevansen i høyere utdanning også må omhandle høyere yrkesfaglig utdanning.

Det norske utdanningssystemet utdanner flere kandidater enn noen gang tidligere. Samtidig er arbeidsmarkedet i stor endring, og det er viktig at institusjonene innen høyere utdanning evner å tilpasse seg de omstillingene vi befinner oss midt oppi.

Morgendagens utfordringer krever et styrket samarbeid med arbeidslivet. Slik vil det legges til rette for både høyere faglig og pedagogisk kvalitet og mer relevans og yrkesretting i utdanningene. Et styrket samarbeid vil tjene alle parter.

Arbeidslivets nærhet og eierskap til fagskoleutdanningene er et særtrekk ved denne utdanningstypen. Fagskoleutdanningene er karakterisert ved å ha en tydelig forankring i et yrkesfelt eller en bransje.

Innledningsvis har vi fokusert på spørsmålene vedrørende hvordan dette samarbeid skjer i dag. Deretter går vi nærmere inn på noen områder vi mener er viktige for kvalitetsutviklingen i fagskoleutdanningene i tiden framover.

Vi ønsker også å peke på at fagskolene som en del av sitt arbeids med arbeidslivsrelevans må utvikle relevante etter- og videreutdanningstilbud som er fleksible og nettbaserte og kan kombineres med jobb.

1. Hvordan samarbeider fagskolene strategisk med arbeidslivet om utvikling av studieporteføljen?

En viktig del av fagskolenes kvalitetsarbeid er å være i de rette faglige nettverk og skape partnerskap med arbeidslivet, både lokalt/regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Innen høyere yrkesfaglig utdanning er det vanlig at de enkelte fagskolene etablerer lokale/regionale råd. I tillegg er det etablert nasjonale faglige råd

innen de ulike fagområdene. Arbeidslivet er representert i fagskolenes styrer og faglige nettverk.

- Fagskolestyrene skal ha minst sju medlemmer, og blant dem har minst to medlemmer bakgrunn fra relevant arbeids- eller næringsliv.
- I de lokale/regionale fagrådene samarbeider fagskolene med ulike aktører innenfor bransjen. Fagrådene bidrar med oppdatert informasjon om den faglige utviklingen i sektoren som kan danne grunnlag helt nye studier. I tillegg går fagrådene gjennomgå eksisterende studier for sikre arbeidslivsrelevans og eventuelle behov for oppdateringer. Fagråd skjer på operativt nivå flere ganger i året, ved enkelte fagskoler.
- Når det oppstår nye behov for utdanninger, går fagskolen sammen med arbeidslivet om å søke utviklingsmidler gjennom felles utviklingsprosjekter. Fagskolen og representanter fra arbeidslivet jobber i fellesskap om søknaden, og prosessen forankres ofte underveis gjennom tilhørende avtaler. Når midler er mottatt settes det ofte ned en styringsgruppe og en arbeidsgruppe som jobber med innholdet. I både arbeidsgruppen og styringsgruppen er det representanter fra arbeidslivet.
- Fagskolene og samarbeidende bedrifter utarbeider gjensidig forpliktende samarbeidsavtaler. Avtalene har et konkret innhold om hva det skal samarbeides om, når det skal skje og hvem som er involvert.
- Arbeidslivet deltar gjennom aktiv deltakelse i samarbeidsforum regionalt og lokalt.

2. Hvilke former for utdanningssamarbeid mellom institusjonen og arbeidslivet fungerer godt, og hvilke fungerer mindre godt?

Følgende former anses å fungere godt:

- Samarbeidsavtaler med forpliktende innhold
- Samarbeid med partene i arbeidslivet (eksempelvis Industrifagskolen)
- Lokale/Regionale fagråd
- Utviklingsprosjekter i samarbeid med arbeidslivet
- Hovedprosjekt for studentene
- Jevnlige bedriftsbesøk

Følgende former anses å fungere mindre godt:

- Samarbeidsavtaler uten forpliktende og konkret innhold
- Generelle aktiviteter (messer, åpne invitasjoner til møter osv)
- Jobbskygging og utplassering av lærere

3. Kvalitetsmeldingen har forventninger om at studieprogrammer skal utvikles i samarbeid med arbeidslivet. Hvordan arbeider

institusjonen for å realisere disse forventningene?

Blant annet gjennom:

- Undersøkelser av arbeidslivets behov for kompetanse
- Arbeidsgrupper
- Samarbeidsavtaler
- Samtaler
- Deltakelse i forum hos bedriftene

Se også punkt 1 for ytterligere beskrivelse.

Hvordan arbeider institusjonen med å få arbeidslivet til å tilby muligheter for praksis? Hva trengs for å få flere studenter ut i praksis?

Mange fagskolestudenter har med seg ny og oppdatert praksis fra næringslivet ved studieoppstart, særlig innenfor tekniske fag og helsefag. For øvrig lager sektoren samarbeidsavtaler med arbeidslivet, og praksis inngår som en del av studiene. Innen helsefag er det 10 ukers praksis i alle studier.

Hvordan arbeider institusjonen med å rekruttere undervisere med erfaring fra arbeidslivet?

Mange fagskoler rekrutterer undervisere direkte fra næringslivet og har stipendordninger som gjør at de nyansatte kan ta PPU/Ped innen 3 år. OsloMet har også nylig utviklet et sett med kortere metodikk-kurs for undervisere på 15 + 15 studiepoeng. I tillegg har mange fagskoler utviklet egne opplæringsprogrammer i undervisningsmetodikk for å sette fagpersoner fra arbeids- og næringslivet godt i stand til å undervise og skape et godt og aktivt læringsmiljø.

NÆRMERE OM ARBEIDSLIVSRELEVANS OG PRAKSIS

Arbeidslivets nærhet og eierskap til fagskoleutdanningene er et særtrekk ved denne utdanningstypen. Fagskolene har tett tilknytning til arbeidslivet er vesentlig for kvaliteten og relevansen. Styrking av arbeidslivsrelevansen er derfor en sterk og avgjørende kvalitetsindikator.

Fagskolene er betegnet som arbeidslivets skole, og arbeidslivsrelevans står derfor sentralt. Stortinget har også bestemt at kvalitetssikringssystemet skal omfatte "utdanningens relevans for arbeidslivet", jf. St.meld. nr. 44 (2008–2009) Utdanningslinja.

Formålet med kvalitetssystemet er å avdekke kvalitetssvikt i utdanningene, sikre kontinuerlige kvalitetsforbedringer og utvikle en kvalitetskultur. Systemene skal sikre at institusjonen har rutiner for å framskaffe tilfredsstillende dokumentasjon om kvaliteten i utdanningene, som skal danne grunnlag for evalueringer av utdanningens kvalitet og relevans. På bakgrunn av vurderingene skal systemet legge til rette for tiltak for kvalitetsforbedringer og -utvikling. I fagskolenes kvalitetssystem bør det være krav til innhenting av dokumentasjon om utdanningen fra både studenter, ansatte, lærere, sensorer og arbeidslivet.

Med arbeidslivsrelevans forstås utdanningens tilpasning til arbeidslivets tenkning om kompetanser og fagemner, og de kompetansebehov ulike arbeidsmarkeder har til enhver tid. Denne tilpasningen må utvikles og sikres i et samspill mellom fagskolene og arbeidslivet, og den må være tydelig både i utdanningenes innhold, i læreprosessen og i læringsutbyttet.

Arbeidslivsorientering i studiet og samarbeid mellom fagskolen og arbeidslivet i utdanningsperioden

Fagskolens største styrke og kjernen i dens egenart er den nære relasjonen til aktørene i arbeidslivet. Den nære relasjonen og dermed arbeidslivsrelevansen kan styrkes på flere måter. På lokalt og regionalt nivå bør fagskoler inngå langsiktige og gjensidig forpliktende avtaler med relevante virksomheter.

En viktig del av fagskolenes kvalitetsarbeid er å sørge for å være i de rette faglige nettverk og partnerskap med arbeidslivet, lokalt/regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Arbeidslivet kan være representert i fagskolestyrer, faglige nettverk, gjennom lærere som har sitt virke både i fagskolen og det mottakende arbeidslivet, involvere seg i utvikling av studietilbud og læringsutbytter, delta aktivt i fagråd knyttet til utvikling av tilbud og ulike samarbeidsavtaler.

Arbeidslivet kan også bli tydelige bestillere og brukere av fagskolekompetanse. Virksomheter bør tilby foredrag, bestille utviklingsprosjekter knyttet til ulike utfordringer i virksomheten, tilby praksisplasser, utvikle hospiteringsordninger og initiere nye fagområder.

Samspeillet mellom fagskolene og virksomhetene kan benytte både utdanningsinstitusjonen og arbeidslivet som læringsarena. Samarbeidet kan ta mange ulike former:

Arbeidslivet i oppgaveskriving

Mange studenter velger oppgaver (caseoppgaver, semesteroppgaver, avsluttende oppgaver) som er relevante for arbeidslivet. Enten har de selv valgt en slik oppgave, den faglige veilederen har anbefalt dette eller arbeidslivet har kommet med forespørsel om dette. Det er derfor vanlig at studenter skriver oppgaver på oppdrag

eller i samarbeid med bedrift/offentlig virksomhet. Men det er også viktig at fagskolene styrker tilretteleggingen for å skrive oppgaver i eller på vegne av virksomheter.

Gjesteforelesere fra arbeidslivet

Samarbeid mellom utdanning og arbeidsliv kan bidra til at man kan trekke erfaringer på tvers av disse læringsarenaene og gi studentene en bedre og mer relevant undervisning. Fagskolene har mulighet til å hente inn folk fra arbeidslivet, næringslivet og det sivile samfunn som gjesteforelesere til både ordinær undervisning og til spesielle gjesteforelesninger/-seminarer. Bruk av gjesteforelesere vil redusere avstanden mellom utdanning og arbeid og det vil gi studentene oppdatert kunnskap og direkte kjennskap til arbeidslivet. Det er derfor viktig å gi personer fra ulike deler av arbeidslivet muligheten til å undervise i relevante fag.

Hospitering

Hospitering av lærere fra fagskolen ute i virksomhetene vil kunne bidra til at undervisningen og innholdet blir mer oppdatert og praksisnært for studentene. En spennende mulighet for hospitering er at fagskolelærerne involveres i utviklingsprosjekter i virksomhetene i langt større grad enn det som er tilfelle i dag. Et slikt tiltak vil være med på å sikre at fagskolelærere får innblikk i faglig ledelse, produkter, teknologier og arbeidsmetoder som til enhver tid er rådende i det arbeidsmarkedet de skal utdanne kandidater til.

Praksis

I en NIFU-rapport om studentenes syn på samarbeidet med arbeidslivet i studiet, er en av de viktigste konklusjonene at intensiteten i samarbeidet er avgjørende for hvilken betydning aktiviteten har. Det som gir best resultat er praksis i arbeidslivet, både for gjennomføringsevnen i studiet og for å komme raskt ut i relevant jobb etter studiet. Denne studien er gjort i høyere utdanning, så funnene må vurderes og justeres ut fra hvilken grad av praktisk erfaring fagskolestudentene har fra yrkesfeltet før de starter, samt studentenes erfaringer fra hvilke samarbeidsformer som gir størst læringsintensitet.

Praksis er ressurskrevende, men vil kunne være nyttig innenfor en noen fagområder innen høyere yrkesfaglig utdanning. Det er sentralt at det er samsvar mellom bruken av praksis og de læringsmål som er satt for utdanningen. Innen helsefag er det allerede i dag 10 ukers praksis i alle studier.

Det utvikles for tiden en nasjonal praksisportal og flere nasjonale samarbeidsfora mellom partene i arbeidslivet og universitets- og høyskolesektoren. Den bør også utvides til å være et tilbud til fagskolesektoren. Vi anbefaler at det løftes fram noen eksempler på beste praksis når det gjelder gjennomføring av studiepoenggivende praksis i virksomheter.

Prosjektarbeid og møteplasser

Ulike typer av kontakt og prosjektsamarbeid med arbeidslivet kan gi høyt utbytte i form av praktiske ferdigheter. Samarbeidet kan involvere grupper av studenter i felles seminarer og konferanser, prosjektarbeider som tar utgangspunkt i behov i arbeidslivet, eller gjennom andre former for bedriftsbesøk. Det kan også ha form av individuelle opplegg.

Mentorordning

En mentorordning er fleksibel fordi den kan fungere i både enkle og i mer krevende veiledningssituasjoner. Den kan knyttes til en formalisert kontakt for faglig veiledning gjennom studiet, den kan være knyttet til oppgaveskriving eller til praksis. En mentorordning kan organiseres individuelt eller for en gruppe studenter. Ordningen kan brukes målrettet for at studenten skal nå et spesifikt læringsutbytte, eller ha en mer generell karakter mot det overordnede læringsutbyttet for studiet.

Internship

Det er en ordning som ofte blir brukt om en som er under utdanning og som får en praksisperiode i en eller flere bedrifter i en tidsbestemt periode. Omtales også som sommerjobb. Det finnes mer enn 4000 slike tilbud hos de største private selskapene i Norge og av endel offentlige institusjoner, departementer og direktorater. Ordningen gir relevant arbeidserfaring og praksis under studiet.

Alumni – en ubrukt kilde for samarbeid med arbeids- og næringslivet

Fagskoler kan vurdere å utvikle et alumninettverk og benytte disse til å utvikle kontakten med arbeids- og næringsliv og gi etter- og videreutdanningstilbud til tidligere studenter.

Fagskolenes institusjonelle samarbeid med arbeidslivet

Et mål bør være å tydeliggjøre det formelle og uformelle samarbeidet som eksisterer mellom fagskolene og arbeidslivet. På lokalt og regionalt nivå bør fagskoler inngå langsiktige og gjensidig forpliktende avtaler med relevante virksomheter. Innen fagskolenes kvalitetsarbeid bør det innhentes dokumentasjon om samarbeidsavtaler og -former med yrkesfeltet.

Fagråd

I de lokale/regionale fagrådene samarbeider fagskolene med ulike aktører innenfor bransjen. Disse sikrer en systematisk dialog mellom fagskolene og arbeidslivet. Fagrådene bidrar med oppdatert informasjon om den faglige utviklingen i sektoren som kan danne grunnlag helt nye studier. I tillegg går fagrådene gjennomgår eksisterende studier for sikre arbeidslivsrelevans og eventuelle behov for

oppdateringer. Fagråd skjer på operativt nivå flere ganger i året, ved enkelte fagskoler.

Teknologiutvikling

I tillegg til de mulige samarbeidsformene for å styrke arbeidslivsrelevansen i fagskoleutdanningene vi har beskrevet ovenfor, vil vi understreke betydningen av samarbeid på teknologiområdet. På mange fagfelt vil det være forskjellig hastighet på utviklingen av produkter og tjenester i arbeidslivet og dertil tilhørende mulighet for fornyelse av utdanninger.

For kvaliteten i fagskoleutdanningene er det derfor nødvendig å sørge for at studentene møter og bruker relevant og oppdatert teknologi i utdanningene. Et samarbeid på dette området kan være at fagskolestudentene får tilgang på teknologi som virksomhetene har investert i.

Lærere i kombinerte stillinger

Fagskolene bør bruke muligheten til å ha personer i lærerstaben som kombinerer arbeid utenfor fagskolen med en deltidsstilling som underviser i fagskolen. En strategisk bruk av slike stillinger vil gi fagskolene bedre muligheter og rutiner for en kontinuerlig oppdatering av kompetansebehov og utvikling i relevante deler av arbeidslivet.